

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Jak jste potkal Evžena?

Byl jsem se podívat na tanečních závodech. Chtěl jsem udělat film o tomto světě plném trýpytu a půva-
bu. Pozoroval jsem všechny ty tanečnický a hledal jsem
dívku, která by mi řekla něco o stylu oblékání ve spo-
lečenských tancích, o šatech a tak. Ale pak jsem se dal
do řeči s matkou Evžena, která se byla podívat na své-
ho syna. Řekla mi o Evženových problémech a o tom,
jak mu tanec pomáhá. Dojalo mne, když Evžen řekl:
„Nikdy tancovat nepřestanu, je to jediná věc, kterou
mi nikdo nevezme.“ Hned jsem věděl, že se bavím se
skutečným Billy Elliotem.

2. Proč pro Vás bylo důležité tento film natočit?

Chtěl jsem ukázat, že ať jsi kdokoliv nebo cokoliv dě-
láš, nikdo tě nemůže zastavit v tom, abys naplňoval
své sny. I když se možná některým mladým nelíbí, že
kluk tancuje společenské tance, člověk to nikdy nesmí
vzdát. Jsem naprosto přesvědčený, že šikana je hrozná
věc a že je v životě důležité věřit sám v sebe.

3. Tančíte rád Vy sám?

Já tančím moc rád. Když jsem byl malý, chodil jsem
nějaký čas na balet. Když jsem byl starší a studoval
jsem na univerzitě, režíroval jsem několik tanečních
filmů. Byly to hlavně umělecké vizuální filmy. A když
jsem pak točil jiné dokumentární filmy, vždycky jsem
chtěl, aby se nějak týkaly tance. Tento film vyjadřu-
je moje pocity, které k tanci cítím, a osvobození, které
při něm vnímám.

4. Kdy a jak začal Evžen s tancováním? Kdo ho k tanci přivedl?

Evžen začal tančit díky své babičce. Ona je na vozíčku
a hledala tanečního partnera. V šesti letech tak pomo-
hl své babičce. Tím, že tančil s ní, začal pak také tan-
čit s dětmi v jeho věku. Než se jeho babička dostala
na vozíček, tančila vysokou soutěž. Povídala Evženovi
hodně příběhů o společenském tanci a tehdy začala
jeho láska.

5. Chodí Evžen se svojí taneční partnerkou?

Evžen a jeho partnerka spolu tancovali čtyři roky
a z toho spolu tři roky chodili. Ovšem nějaký čas
po natočení tohoto filmu se spolu rozešli. Což zna-

menalo, že už nechtěli být ani tanečními partnery.
Evžen si našel jinou taneční partnerku a jeho expří-
telkyně také pokračuje v tanci s někým jiným.

6. Změnil se nějak přístup spolužáků k Evženovi poté, co zatancil před třídou?

Všem to hodně prospělo. Jeho spolužáci reagovali vel-
mi pozitivně a jeden z nich dokonce začal navštěvovat
kurzy v taneční škole, kam chodí Evžen. Nikdo už si
nemyslí, že je to divné, a dokonce si myslí, že tancová-
ní je „cool“, i když to trýpytivé oblečení není pro každé-
ho. Evžen je teď mnohem šťastnější, když jde do školy.

7. Co dělá Evžen v současnosti? Tancuje pořád?

Evžen se má skvěle. Je v předposledním ročníku střed-
ní školy a příští rok se chystá maturovat. Pořád tančí,
ale začal se specializovat na latinskoamerické tance,
takže standardním tancům se věnuje už méně.

Xander de Boer je holandský režisér a umělec. Zabývá
se režírováním dokumentárních filmů, divadelních
her a videoartem.

8. Jaká je definice šikany? Co je a co není šikanování?

Za šikanování se považuje, když **jeden žák (nebo
více žáků) úmyslně a opakovaně ubližuje druhým.**
Znamená to, že útočníci spolužákovi, který se nemů-
že bránit, dělají něco, co je mu nepříjemné nebo co
ho bolí. Strkají do něj, fackují ho, schovávají mu věci,
bijí ho apod. Mohou mu ale život znepríjemňovat i ji-
nak – pomlouvat ho, nadávat mu, intrikovat proti
němu, navádět spolužáky, aby s ním nemluvili a ne-
všíkali si ho...

Za šikanování se nepovažují ostatní typy školního násilí mezi žáky – například když se perou dva přibližně stejně silní žáci kvůli dívce, která se jim oběma líbí, nejde o šikanování, protože tu chybí nepoměr sil, kdy se oběť neumí nebo z různých příčin nemůže bránit.

To je vnější pohled na šikanu. Kdo však chce skutečně pomoci, tak potřebuje porozumět šikanování i zevnitř – jako závislosti a těžké **poruše vztahů ve skupině**. Školní šikanování je **nemoc skupinové demokracie** a má svůj zákonitý vnitřní vývoj. **První stádium** šikanování – zrod ostrakismu – se v podstatě odehrává v jakékoli skupině (všude je někdo neoblíbený nebo bez vlivu, na jehož úkor je „prima“ si dělat „legrácky“). Jde o mírné, převážně psychické formy násilí. Jedná se však již o zárodečnou podobu šikanování obsahující riziko dalšího negativního vývoje. **Druhé stádium** představuje fyzickou agresi a přitvrzování manipulace. Spolužáci si na ostrakizovaných žácích odreagovávají nepříjemné pocity, například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace zesiluje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. **Třetí stádium**, tzv. vytvoření jádra, je klíčové. Vyděluje se v něm jádro útočníků, které systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ve **čtvrtém stadiu** ale dojde k **bodu zlomu**, kdy **většina přijímá normy agresorů**, které se stávají nepsaným zákonem i pro ostatní děti, které se také začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení. **V pátém stadiu** – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem. Žáci jsou rozděleni na dvě skupiny – jedna má všechna práva, ta druhá nemá žádná.

V poslední době se s pojmem šikana setkáváme často, a to zejména v médiích. Používání slova šikanování pro všechno a v jakékoli souvislosti však vede k zaměňování pojmů. Většinou se jako školní šikana chápe **asymetrická agrese mezi dětmi**. Za šikanování tedy nepovažujeme ostatní typy školního násilí, jako je například zneužívání moci učitele, násilí žáků vůči pedagogům (například syndrom týraného učitele či střelba ve škole), násilí mezi dospělými pracovníky (mobbing, bossing, stuffing), násilí rodičů vůči pedagogům a naopak.

9. Jaký je rozdíl mezi škádlením a šikanováním?

Vnitřní rozdíl je veliký. Jestliže svého kamaráda škádlim, očekávám, že to bude legrace nejen pro mě, ale i pro něj. Když ale vidím, že to jako legraci nebere, že je zraněný, pak pocítím lítost a omluvím se mu. U šikany je to obráceně. **Agresor chce druhému ublížit, chce ho ranit a má z toho radost. Nejenže se mu neomluví, ale své chování opakuje a většinou násilí stupňuje.**

Když jeden spolužák druhého škádlí a on mu jasně řekne, aby toho nechal, první to musí respektovat. Jinak jde o porušování práva druhého člověka – a to už má k šikaně blízko. **Naše práva končí tam, kde začínají práva druhého.**

10. Kolik dětí je v českých školách šikanováno?

Šikanování se v nějaké podobě více či méně **vyskytuje na každé škole**, a to i na té nejlepší či nejprestižnější. Celonárodní výzkum a další dva rozsáhlé výzkumy ukázaly, že na **našich základních školách je šikanováno přibližně 40 procent žáků**. Empirické zkušenosti signalizují, že lepší situace není ani na speciálních a středních školách. V těchto sondách jsou nepochybně zahrnuta většinou počáteční stadia šikany a není zde provedena hlubší analýza úplného spektra šikan, což je pro interpretaci výsledků důležité. Nicméně i tento celkově nediferencovaný odhad – až 40 procent obětí na ZŠ – je alarmující. Prakticky to znamená, že školní šikanování (ať si to přiznáme, či nikoli) je **závažný celospolečenský problém**.

Je lhostejné, zda je zasaženo o 10 procent dětí méně nebo více, a v tuto chvíli dokonce i to, jestli se situace zhoršuje či nikoli. Je zřejmé, že tento problém existuje a týká se velkého množství dětí, protože **šikana poškozují nejen oběti, ale i agresory**, a dokonce i **svědky** tohoto krutého bezpráví. Zároveň je zřejmé, že problém neřešíme a pedagogové i další odborníci nejsou na jeho řešení vůbec připraveni. Je tomu tak především proto, že donedávna neexistovala ani jedna fakulta, která by se systematicky zabývala vzděláváním v oblasti školního násilí a šikanování.

11. Jak je možné, že se z dítěte stane brutální agresor? Proč někdo ubližuje slabšímu?

Hluboko v každém člověku je zakořeněna náchylnost nejen k soucitu, ale i ke krutosti. K tomu, aby se někdo stal iniciátorem týrání slabšího, je **třeba souhry mnoha příčin a podmínek biologických, rodinných, společenských i kulturních**.

Dospělý inteligentní člověk nemusí být pouhou loutkou vedenou pudy (dědičností) či podmiňováním (výchovou). V rámci svého duchovního rozměru má možnost svobodně volit svůj cíl, smysl a své životní hodnoty. **Dítě však ještě nemá sílu vzdorovat tlakům školní skupiny**, která onemocněla vážnou podobou šikanování, postavit se **pokřiveným společenským normám**, že silnější má právo zneužívat slabšího, či odolat **zahlcení akčními filmy plnými násilí**. I ty nejlepší děti, které jsou na správné cestě a morálně se dobře vyvíjejí, jsou za nepříznivé konstelace podmínek ohroženy. **Důležitost role rodičů a pedagogů** pro budování morálky (nečiň jiným to, co nechceš, aby činili tobě) je nenahraditelná.

12. Jaký je profil oběti a profil agresora?

Postihnout, jak vypadá oběť šikanování, není jednoduché. Téměř každá skupina si najde nějakou menší oběť a kritéria jsou velmi rozmanitá. Někdy není důležité, jaká oběť vlastně je, protože výběr je naprosto nahodilý. Při troše smůly se může obětí stát kterékoliv dítě. Přesto na školách existují „typické“ oběti, které jsou opakovaně týrány – **nejvýraznějšími znaky chronicky šikanovaných je zvýšená zranitelnost a příliš viditelná bojácnost. Agresoři-iničiátoři** jsou vždy ti „silní“, alespoň v dané skupinové konstelaci. To znamená, že to jsou žáci, kteří **umí svůj strach skrývat** (i před sebou) a zneužívat strachu druhých. Z praktického diagnosticko-nápravného hlediska je zaznamenán významnější výskyt tří typů agresorů-iničiátorů šikanování – drsňák, slušňák, srandista.

13. Jak lze šikaně předcházet?

Jestliže chceme nepříznivou situaci skutečně změnit, musíme vyjít z toho, že šikana je závažným onemocněním skupinové demokracie. **Nejlepší prevencí proti šikanování je proto pedagogická komunita, tedy budování otevřených, kamarádských a bezpečných vztahů mezi všemi členy společenství školy.** Výzkumy a praxe však ukázaly, že ani to nejlepší demokratické společenství nemůže šikaně výrazně zabránit. Každá škola musí mít svůj speciální program proti šikaně, který ji dokáže včas odhalit a léčit. Cestou k zastavení epidemie násilí mezi žáky je tedy **vytvoření příznivého sociálního klimatu a vybudování speciálního programu proti šikaně.**

Zde je důležité neopomenout, že v České republice máme k dispozici **školní program proti šikaně**,

kteřý patří svou účinností k nejlepším na světě. Jedná se o Hradecký (někdy se mu také říká Český) školní program proti šikanování. **Na experimentální škole se v rámci něj podařilo za čtyři měsíce snížit celkově výskyt šikanování o 42,5 procenta.** Ve třídách, kde pracovali členové užšího realizačního týmu, se snížil výskyt přímého i nepřímého šikanování dokonce o 50–75 procent. Podstatou tohoto programu je bezpečná metodika řešení existujících šikan.

14. Může se problém šikany vyřešit tím, že oběť začne chodit do jiné školy?

Problém šikany se nevyřeší odchodem oběti do jiné školy. **Šikana není záležitostí pouze útočníka a trýzněného, ale děje se v kontextu vztahů a postojů všech žáků.** Jak již bylo uvedeno, šikanu je nutné chápat jako těžkou poruchu vztahů ve skupině, takže přestože oběť odejde, šikana většinou nerušeně pokračuje dál – pouze se objeví jiné oběti. **V některých případech pokročilé šikany však nic jiného dělat nelze.** Je nutné oběť zachránit a vyjmout ji okamžitě z patologického prostředí. Nicméně po jejím odchodu **je nutné zahájit intenzivní a systematickou léčbu celé skupiny.** Rovněž oběť potřebuje při začleňování do nové třídy pomoc, protože následkem šikanování se u ní projevuje zvýšená zranitelnost zvyšující riziko opakování šikany.

15. Jak jsou postihováni pachatelé šikany?

Odpověď ve zkratce není jednoduché. Většinou se setkáváme se šikanou v počátečních stádiích. Iničiátoři a aktivní účastníci v těchto případech často nepáchají trestnou činnost, a tudíž jsou **postihováni pouze prostřednictvím školy**, která má k dispozici pro potrestání agresorů běžná i mimořádná výchovná opatření – v případě šikany by přicházela v úvahu například tato: **vyloučení ze školy** po rozhodnutí výchovné komise (pouze na střední škole při splnění povinné školní docházky), **krátkodobý dobrovolný pobyt v dětském diagnostickém ústavu**, diagnostickém ústavu pro mládež nebo ve středisku pro mládež či umístění do diagnostického ústavu na základě předběžného opatření a následně **nařízené ústavní výchovy. Trestní zákon pojem šikanování nezná**, tudíž policie nešetří vlastní šikanování, ale pouze trestné činy, které s ní přímo souvisejí – například omezování osobní svobody, vydírání, vzbuzení důvodné obavy, loupež, znásilnění, poškození cizí věci apod.

16. Co může udělat dítě, které je obětí šikany?

Je třeba zdůraznit, že při troše smůly se může oběť stát úplně každý, a to i když se umí bránit a nebojí se. Může to být proto, že je proti němu velká přesila, třeba téměř celá třída. Základní charakteristikou šikany je zákeřnost a nepoměr sil, takže se oběť nemůže sama ubránit. Nemá na to sílu, a i kdyby ji měla, většinou jí to v nepříznivé konstelaci nemocné skupiny nepomůže, naopak to vyprovokuje brutální odvetu většiny. Co tedy může oběť udělat? Jak se může šikaně bránit? Když se ptali jednoho zoufalého žáka, proč o svém trápení neřekl rodičům, odpověděl: „Já nevím – když přijdu domů, tak se na to snažím nemyslet. Doufám, že už to bude lepší.“ Myslet si, že to bude lepší, je omyl. Ať už je žák oběť, nebo svědek, neměl by to vzdávat a měl by udělat následující:

- **obrátit se na třídního učitele, metodika prevence nebo na výchovného poradce** – podmínkou je, aby někdo z nich uměl šikanu bezpečně a účinně řešit,
- **svěřit se rodičům**,
- v případě, že dítě nenajde odvahu svěřit se někomu ze školy, může **se obrátit na další odborníky**, kteří mu chtějí pomoci a budou mu věřit, protože není samo, komu se něco podobného děje.

17. Existují nějaké organizace, na něž se lze s problémem šikany obrátit?

Děti a mladiství, jejich rodiče a pedagogové se mohou obracet především na **servisní školská zařízení**: pedagogicko-psychologické poradny (PPP), střediska výchovné péče (SVP) a speciálně-pedagogická centra (SPC). Lze se také obrátit na orgány sociálně-právní ochrany dítěte (OSPOD) a odborníky – psychiatry a klinické psychology, ale také na **linku bezpečí**, která je k dispozici 24 hodin denně, a občanské sdružení **Společenství proti šikaně**. Vzhledem ke skrytosti a nepřístupnosti šikanování má málo odborníků příležitost s touto morální nemocí systematictěji pracovat, je důležité hledat odborníky-specialisty, kteří mají s touto problematikou zkušenosti.

Odovědi vypracovali:

Xander de Boer, tvůrce filmu

Michal Kolář, Společenství proti šikaně

Odkazy:

Linka bezpečí: 116 111 – bezplatná telefonická linka krizové pomoci pro děti a mladistvé
www.linkabezpeci.cz

Projekt MIŠ – Minimalizace šikany

www.minimalizacesikany.cz

Společenství proti šikaně, o. s.

www.sikana.org

Doporučená literatura:

KOLÁŘ, M.: Bolest šikanování. Portál, Praha 2001, 2005.

KOLÁŘ, M.: Nová cesta k léčbě šikany. Portál, Praha 2011.

KOLÁŘ, M.: Skrytá podstata Hradeckého školního programu proti šikanování. In PHILLIPOVÁ, L.; JANOŠOVÁ, P. (Ed.): Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém.

Sborník příspěvků z konference v Praze 19. 3. 2009. Tribun EU, Praha 2009.

KOLÁŘ, M.: Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. MŠMT ČR, Praha 2003.

KOLÁŘ, M.: Školní násilí a šikanování. CIT, Ostravská univerzita, Ostrava 2005.

ŘÍČAN, P.: Agresivita a šikana mezi dětmi. Portál, Praha 1995.

ŘÍČAN, P.; JANOŠOVÁ, P.: Jak na šikanu. Grada, Praha 2010.

Poslední aktualizace: 7/2014